

1

Är det inte bara en tolkningsfråga?

När man pratar med människor om Bibeln har de alla möjliga slags frågor och misstankar. Folk har ofta en inre bild av Bibeln som en samling egendomligt osammanhängande, mystiska skrifter som kan verka skrämmande. Det finns även en vanlig uppfattning om att religiösa människor använder Bibeln för att stärka sin egen sak, att den tolkas och misstolkas till att betyda vadhelst en viss grupp tycker. Det här kommer till uttryck i påståenden som "Du får ju Bibeln att betyda precis vad du vill att den ska betyda! Hur kan du förvänta dig att jag ska ta den på allvar?" Under årens lopp har jag stött på den här frågan i lite olika former. Vid ett tillfälle pratade jag med en kvinnlig medresenär på en flygplats. Hon berättade att hon precis läst en bok som hävdade att Jesus gifte sig med Maria Magdalena och sedan levde lycklig resten av sitt liv i Mesopotamien. En annan vän till mig hade läst samma bok men kommit fram till helt andra slutsatser. När jag nämnde detta blev min medresenär inte alls förvånad. Lite senare under vårt samtal framgick det att det historiska källmaterialet inte alls var särskilt viktigt för henne. Denna nya bok som hon hade läst och alla de olika slutsatser som intelligenta människor hade dragit av den visade bara att det finns många olika tolkningar av en och samma text. Detta kom sedan att gälla även Bibeln och alla de händelser som beskrivs däri. Betydelse kunde inte fastställas en gång för alla, utan det finns en uppsjö av giltiga uppfattningar, och ingen av dem kan sägas motsvara hur det "egentligen" är.

Den stora frågan bakom det ökande antalet funderingar kring betydelse och tolkning är huruvida ord och text över huvud taget kan

ha någon inneboende mening. Handlar det i grund och botten om en åsiktsfråga? Är inte alla tolkningar lika giltiga? Kan den här texten verkligen tala till mig, eller tillskriver jag texten den betydelse jag vill att den ska ha? Min make Francis (vars smeknamn är Frog) konfronterades med denna frågeställning för några år sedan. Han är kyrkoherde och hade förrättat en väns vigsel. Efter vigselgudstjänsten satt vi runt ett bord på en härlig bröllopsmottagning. Jag pratade med en ung man som satt bredvid mig, och min make satt vid sidan om den unge mannens flickvän. När vi började prata hejdade sig den unge mannen plötsligt mitt i en mening och hasplade ur sig en ursäkt. Han förklarade att han av någon anledning inte kunde ljuga för mig och att han och hans flickvän före bröllopet hade bestämt sig för att byta liv med varandra. Han var en förmögen företagskonsult och hon var konstnär. De ville se om folk bemötte dem olika beroende på deras sociala ställning och låtsades därför ha varandras yrken. När vi samtalade om hur det kom sig att han kände sig obekväm med att ljuga för mig och om andra andliga ting, tittade vi bort mot våra respektive partners varvid han sade: "Jag undrar om min flickvän har lyckats lura din man ...". Jag bad tyst för mig själv. Efter bröllopet berättade Frog att även den unga kvinnan hade upplevt det omöjligt att ljuga för honom. De hade också börjat samtala om Gud, och vid ett tillfälle hade hon sagt: "Anledningen till att jag inte är kristen är att jag studerar litteraturvetenskap, och jag tror inte det finns något transcendentalt betecknat, och därför kan jag få Bibeln att betyda precis vad jag vill att den ska betyda." Frog bad henne förklara vad hon menade, och hon berättade att hon inte trodde att ord har någon faktisk betydelse. Ett talat eller skrivet ord har bara den betydelse som den som lyssnar eller läser ger det. Ordet bär inte på någon slutgiltig betydelse i sig själv, eftersom det inte finns någon Gud (något transcendentalt betecknat) som kan ge ordet dess slutgiltiga betydelse. Min make såg på henne och sade: "Om det är så som du säger att ord inte har någon betydelse förutom den betydelse som den som lyssnar eller läser ger dem, är det ok för dig om jag tolkar det du precis sade till att betyda 'Jag tror på Jesus och jag är kristen'?" I det ögonblicket såg hon lite bekymrad

ut. Hon insåg att hennes argument inte bestod sitt eget prov. Den måttstock som hon bedömde Bibeln efter var en måttstock som hennes eget tänkande inte kunde leva upp till.

Frågan huruvida ord verkligen bär på någon betydelse är oerhört viktig när vi ser på den kristna tron och när vi presenterar källmaterial om Jesu liv, alltså de nytestamentliga evangelierna, för våra vänner som inte tror på honom. Om Bibeln endast har den betydelse som vi ger den så är det meningslöst att läsa den för att upptäcka någonting om Gud.

Varför tror folk att när det handlar om Bibeln så är allt en tolkningsfråga? Vi kanske bättre kan besvara den frågan om vi kan förstå varifrån dessa idéer om tolkning och betydelse kommer. Föreställningen att det inte finns någon slutgiltig betydelse i någon text har växt sig oerhört stark i vårt nuvarande postmoderna sammanhang, vilket får enorma konsekvenser för all förmedling av evangeliet. En litteraturteoretiker skriver:

... genom att vägra att tilldela texten (och världen som text) en "hemlighet", en slutgiltig betydelse, frigör [litteraturen] något som kan kallas för en anti-teologisk kraft, en kraft som är sant revolutionär eftersom vägran att fastställa en betydelse i slutändan är detsamma som en vägran att erkänna Gud ...¹

Naturligtvis genljuder här filosofen Friedrich Nietzsches märkligt profetiska ord: "Jag fruktar att vi inte blir av med Gud så länge vi fortfarande tror på grammatiken."² Samma föreställning genljuder senare hos ateisten Bertrand Russell: "Vardagsspråket är ett uttryck för stenålderns metafysik."³ Viljan att befria människan från att vara bunden av en Gud är starkt kopplad till denna fråga om språk och betydelse.

Språket som spel

Det finns ibland något lekfullt och nyckfullt i förhållningssättet hos dem som strävar efter att ifrågasätta möjligheten av en slutgiltig betydelse i språket. Filosofen Ludwig Wittgenstein (1889–1951) var en

viktig influens inom detta område. Han hävdade att all användning av språket sker inom ett avskilt och till synes självständigt system med egna regler. Det innebär att all språkanvändning är som att spela spel. Man behöver känna till spelets regler och förstå ordens betydelse för att kunna använda sig av språket. "Varje språkanvändning utgör ett helt eget 'språkspel', och olika spel har väldigt lite med varandra att göra."⁴

Wittgenstein övergav uttryckligen alla sanningsbegrepp som överensstämmelse med verkligheten och betecknade i stället sanning som en språklig funktion. Detta innebär att inget uttalande eller påstående kan begränsas till en enda betydelse, utan dess betydelse är helt och hållet beroende av sammanhanget. Därmed blir alla försök att uppträcka sanning eller betydelse fångna i det språkspel som de förekommer i. När detta tillämpas på Bibeln innebär det att läsarens sammanhang är avgörande – sammanhanget bestämmer helt hur texten ska tolkas. Det blir omöjligt att förutsätta en slutgiltig betydelse som kan anammas av flera kulturer, språk, situationer eller "språkspel".

Denna ståndpunkt förespråkas på många håll i dag – visserligen inte med samma finesse som Wittgenstein visade prov på, men effekterna av hans synsätt är märkbara. Ta till exempel ett påstående som "Det var säkert relevant då, men Bibeln skrevs för tusentals år sedan". Det kommer ur samma synsätt som Wittgenstein hade. Givetvis håller kristna med om att en texts sammanhang har betydelse för hur den ska tolkas. Men det betyder inte att en text aldrig kan förmedla någon betydelse utanför sin ursprungliga miljö. Om så vore fallet skulle det även gälla Wittgensteins egna uppfattningar, som följaktligen inte skulle ha någon relevans i dag. Hur tilltalande detta argument än må vara så måste kristna likväl ge sig i kast med denna typ av föreställningar – samtidigt som vi vädjar till dem som förringar Bibeln att ärligt och uppriktigt betrakta Nya testamentet utan fördomar.

Ingen allmängiltig världsåskådning

Ett resultat av betydelsens kontextualisering är den viktiga postmodernerna föreställningen att det inte finns några övergripande "myter"

eller berättelser som ger språket någon allmängiltig betydelsestruktur. Styrkan hos en övergripande berättelse (eller "metanarrativ") som förenar människor över hela världen, en berättelse i vilken lokala berättelser kan införlivas, har numera klingat av. Man har ifrågasatt detta synsätt som om det vore en diktator som inskränkte människors frihet. Den franske tänkaren Jean-François Lyotard har hävdat att en postmodern åskådning kräver ett "krig mot totaliteten"⁵ – en kamp mot varje anspråk på en allmängiltig betydelse. Det betyder att man rackar ned på alla världsåskådningar och betydelsestrukturer, vare sig det gäller den moderna utvecklingsmyten, upplysningsmyten om att rationella varelser kan upptäcka sanningen eller den kristna "myten" om att Gud har skapat människan och uppenbarar sig själv för henne. Det enda undantaget från detta avvisande av övergripande berättelser är förstås den övergripande föreställningen att det inte finns några övergripande föreställningar!

Språket som maktspel

Utöver avvisandet av metanarrativ förekommer även den postmoderna misstanken att varje försök att tillskriva ord en viss objektiv betydelse är att utöva tvång och makt över andra. Författaren Michel Foucault hävdar att det inte existerar någon fast grundval för kunskap, att det inte finns något ursprungligt eller "transcendentalt betecknat" (det vill säga Gud) som alla "betecknare" (människor) slutgiltigt kan hänvisa till.⁶ Denna föreställning får förstås direkta konsekvenser för kristna som vill göra gällande att man kan finna sanningen i Kristus. Men inte nog med det. Foucault går vidare och hävdar att det finns ett avgörande samspel mellan kunskap och makt. I analogi med Nietzsches uttryck "viljan till makt", kallar Foucault strävan efter sanning för en "vilja till kunskap" som godtyckligt upprättar sin egen "sanning". Denna "sanning" kan sedan pådyvlas andra och därmed skänka makt åt den som uttalat eller skrivit den. På så sätt avfärdas allt meningsutbyte och all strävan efter kunskap som strävan efter makt, och denna makt konkretiseras och kommer till uttryck genom institutionaliserade språk.⁷

Makt producerar kunskap ... Det finns ingen maktrelation utan en motsvarande inrättning av kunskap och inte heller kunskap som inte samtidigt förutsätter och utgör maktrelationer.⁸

Det innebär att när vi ska läsa Bibeln så måste vi vara misstänksamma mot författarna, som utövar makt över oss, och ännu misstänksammare mot någon som försöker hjälpa oss att tolka Bibeln. Varje försök att predika ur eller förklara Bibeln är bara ett lömskt försök att vinna makt över andra. Det påminner mig om en predikant i Oxford som gick upp i predikstolen en söndag och predikade av hela sitt hjärta. Efteråt hälsade en ung man på honom vid utgången. Den unge mannen började se genererad ut, han hade inte gillat predikan. När han fick frågan varför, svarade han att han hade upplevt det stötande att predikanten hade talat med sådan övertygelse – i tron att det han sade var sant. Han motsatte sig den övertygande framställningen i det han hört och var väldigt misstänksam mot dess inslag av makt. Detta är den postmoderna invändningen mot betydelse som makt, uttryckt på ett populärt sätt. Men än en gång ser vi att resonemanget inte består sitt eget prov. Man undrar ju trots allt hur Foucault kan berätta för oss om maktförhållanden och ord utan att gå i sin egen fälla. Hur kan han använda ord för att förklara detta utan att själv utöva makt över oss? Förmodligen utgör han ett undantag, den ende som kan tala om för oss hur det ligger till utan att tillvälla sig makt över oss!

Sanning

Ytterligare en följd av dessa föreställningar om makt och manipulation är att man förnekar att någon kan äga objektiv kunskap. Ingen kan stå utanför och betrakta historien och det mänskliga samhället ur en synvinkel som kan ge säker kunskap. Sanning ses inte som någonting teoretiskt eller objektivt. Nej, sanningen är en "fabrikation" eller "fiktio", ett "system av föreskrivna tillvägagångssätt för att framställa, reglera, få ut, sprida och förverkliga påståenden".⁹ Ett sådant sanningssystem anses stå i ömsesidig relation till de maktsystem som skapar och upprätthåller det. Därför uppfattas varje försök att

hävda sanningen om en historisk händelse eller om andra former av verklighet som ett maktspel. Det finns en misstanke om att de som skriver eller talar försöker manipulera och kontrollera andra. Ur det här perspektivet betraktas Bibeln som ett manipulationsredskap som används av personer med makt i syfte att behärska andra.

Samma fråga måste ställas om den här uppfattningen: Hur kan någon som tror på detta förmedla det till andra? Om ord är redskap för förtryck som används av personer med makt för att behärska andra, är det inte precis vad Foucault gör när han skriver sina filosofiböcker för att tala om detta för oss? Återigen faller det här argumentet vid första hindret – det består inte sitt eget prov. Om skeptikerna vill använda det här sättet att argumentera mot Bibeln, så måste man hjälpa dem att inse att samma tillvägagångssätt även måste tillämpas på deras eget resonemang. Detta påminner mig mycket om en svärmor till en av mina vänner. Hon kritiserar jämt och ständigt min vän och hennes make för att de inte ringer henne tillräckligt ofta. Men själv reser hon ganska ofta bort ett par månader i sträck utan att vare sig ringa eller låta sin familj få veta något närmare. Det som hon klandrar sin son för är precis samma sak som hon själv gör mot honom. I mänskliga relationer kallas detta för hyckleri. I filosofiska diskussioner kallas det för "obefogat undantag" (eng. special pleading) – det vill säga att reglerna gäller för dig men inte för mig. Denna typ av förhållningssätt måste avslöjas som rent och skärt hyckleri.

Språk och betydelse

Det uppstår ytterligare frågor kring språk och betydelse när domino-effekten av att man har avskaffat Gud börjar märkas. Om Gud inte existerar finns det ingen grund för att språket och orden kan beteckna eller beskriva någon verklighet. Tänkaren Jacques Derrida lyfter liknande frågor om ord och språk. Han angriper vad han kallar för "logocentrism" och då i synnerhet uppfattningen att våra påståenden beskriver världen sådan den verkligen är, oberoende av människors handlande. Derrida förnekar att språket skulle ha någon bestämd

betydelse kopplad till en bestämd verklighet, och han förnekar att språket uppenbarar någon absolut sanning. Tron att språket kan ha betydelse får människor att söka efter ett slutgiltigt ord, en närvaro, ett väsen, en sanning eller en verklighet som kan tjäna som grund för vårt tänkande, vårt språk och våra erfarenheter – något "transcendentalt betecknat".¹⁰ Men han hävdar att det egentligen inte finns någon sådan Gud eller idé eller världsande. Detta intressanta synsätt visar att språket inte kan ha någon bestämd betydelse om det inte finns en Gud. Vill vi bestrida Guds existens så måste vi undergräva språket.

Om det inte existerar något "transcendentalt betecknat" kan ordens betydelse enbart härledas ur deras förhållande till den omedelbara kontexten och inte ur något mera bestämt och absolut. Därmed skulle språket helt och hållet hänvisa enbart till sig självt. Tänk dig hur frustrerande det skulle vara om du hade en syster eller bror som envisades med att tolka dina ord som han eller hon ville, utan hänvisning till någon bestämd betydelse hos orden. En enkel begäran: "Var snäll och låna inte mina kläder utan lov" skulle lätt kunna tolkas som: "Du får gärna låna mina kläder när som helst och lämna dem smutsiga och hopskrynkade på badrumsgolvet." Om betydelser ändras med tiden och med skiftande sammanhang, äventyras möjligheten att två personer över huvud taget kan kommunicera med varandra. Ett sådant scenario skulle inte bara innebära att vi inte längre kan förstå texter utan också att människor skulle förlora förmågan att kommunicera med varandra. Alla relationer skulle fullständigt undergrävas. Och om orden i lästa texter bara har den betydelse som jag i mitt kulturella och språkliga sammanhang ger dem, skulle inte texten verkligen kunna tala till mig. Jag skulle då enbart tala till mig själv. Detta är en allvarlig invändning och ett verkligt problem. Det är emellertid bara ett problem om Gud inte finns och om språket inte har förmågan att bära verklig betydelse. Men om det vore så, skulle vi inte kunna hävda det med ord eftersom föreställningen än en gång inte består sitt eget prov.

Vi kan konstatera att en postmodern kultur väcker alla möjliga slags frågor huruvida ord och texter kan ha någon betydelse. Men in-

tressant nog inser man inte att det finns en logisk motsättning här. Hur ska någon, när man tänker efter, kunna tala om detta för oss? Om ord inte har någon slutgiltig betydelse borde väl de som tror så hålla tyst. Är det verkligen möjligt att uttrycka denna föreställning i ord, samtidigt som man förnekar att just dessa ord kan ha någon betydelse? Om vi inte ska hamna i total tystnad vore det väl rimligare att tro att ord och texter kan ha viss betydelse och att kommunikation är möjlig.

Postmodernism

- den världsåskådning som följde i härlarna på modernismen och som fick en framträdande plats i det västerländska samhället under 1960-talet.
- präglas av desillusion kring och misstanke mot modernistiska ideal som visshet, idealistisk tillit till vetenskap och teknologi och optimistisk tro på mänsklighetens fortsatta framsteg.
- avvisar alla tankar på en allmängiltig eller absolut sanning och avvisar därmed föreställningen om att det skulle finnas någon allenarådande Gud.
- avvisar alla slags övergripande berättelser eller metanarrativ genom vilka man kan förstå världen.
- avvisar alla former av allmängiltig moral.

Bibelns texter

Om vi är villiga att medge att texter och ord kan ha betydelse, måste vi börja ställa frågor kring hur man ska läsa en sådan text som Bibeln. Man skulle kunna börja hos författaren. Den kanske viktigaste frågan som man kan ställa om en författare handlar om dennes avsikt med sitt skrivande. I Nya testamentet och i synnerhet i evangelierna finner vi två evangelieförfattare som talar om sina avsikter för oss. Lukas skrev sitt evangelium som icke-judisk troende på Jesus. Han var läkare, en

vetenskapligt inriktad person. Han hade inte haft förmånen att vara en av de tolv lärjungar som fick leva med Jesus under tre år och som kände honom väl. Alldeles i början av sin redogörelse uttrycker han sina avsikter med att skriva sitt evangelium:

Många har redan sökt ge en samlad skildring av de stora händelser som ägt rum ibland oss, så som de har berättats för oss av dem som från första stund var ögonvittnen och blev ordets tjänare, och efter att grundligt ha satt mig in i allt ända från början har nu också jag beslutat att i rätt ordning skriva ner det för dig, högt ärade Theofilos, för att du skall förstå att de upplysningar du har fått är tillförlitliga (Luk 1:1–4).

Johannes var en av de tolv lärjungarna och stod Jesus mycket nära. Han hade levt med honom under tre år och sett hans verksamhet utvecklas. Johannes är känd som "lärjungen som Jesus älskade", och det verkar som om han stod Jesus alldeles särskilt nära. Han uttrycker sina avsikter med att skriva mot slutet av sitt evangelium:

Också många tecken som inte har tagits med i denna bok gjorde Jesus i sina lärjungars åsyn. Men dessa har upptecknats för att ni skall tro att Jesus är Messias, Guds son, och för att ni genom att tro skall ha liv i hans namn (Joh 20:30–31).

Därmed inte sagt att icke-troende automatiskt bör ta dessa evangelier som vedertagen sanning bara därför att författarna kungör sina avsikter med dem. Man kan ifrågasätta och granska författarens motiv och komma fram till flera olika möjligheter:

- Det är möjligt att författaren har uppriktiga motiv men har blivit vilseledd och därför förmedlar felaktig information.
- Det är möjligt att författaren vet att informationen som han skriver ner är falsk och att han avsiktligt försöker vilseleda läsaren.
- Det är möjligt att författaren har uppriktiga motiv och att han i stort sett nedtecknar vad som faktiskt inträffade.

Sedan skulle vi behöva pröva dessa alternativ med särskild hänvisning till texten i fråga. Det finns två grundläggande sätt att ställa frågor kring en text – ett induktivt och ett deduktivt. Induktiva frågor vill undersöka om en evangelietext gör världen utanför texten begriplig. Kunde läsarna knyta textens innehåll till den verkliga världen runt omkring dem? Eller utgör evangeliet helt och hållet en egen, sluten verklighet som man måste kliva in i, samtidigt som man utestänger den verkliga världen så länge man befinner sig därinne? Stämmer historiska och arkeologiska upplysningar överens med vad vi redan vet om den tidsperioden? Gör texten världen begriplig så som vi känner den? Är den korrekt i sin analys av och redogörelse för människans tillstånd? Låter texten rimlig? Alla dessa frågor kan hjälpa sökare att fundera på huruvida ett visst evangelium är tillförlitligt eller till och med "sant".

- **Induktiva frågor** handlar om huruvida en evangelietext gör världen utanför texten begriplig. Kunde läsarna knyta textens innehåll till den verkliga världen runt omkring dem? Eller är evangeliet helt och hållet en egen, avskärmad verklighet som man kliver in i samtidigt som man stänger ute den riktiga världen?

- **Deduktiva frågor** handlar om huruvida en evangelietext i sig är begriplig. Hänger texten vi läser ihop? Har den en inre samstämmighet? Motsäger den sig själv? Är texten begriplig som helhet när vi kliver in i den?

Man behöver också ställa deduktiva frågor. Jag tycker det är intressant att många kristna försöker börja här utan att först ställa de övergripande frågorna om texten. Men även om vi inte börjar här, så måste dessa frågor ändå ställas. Hänger texten vi läser ihop? Har den en inre samstämmighet? Motsäger den sig själv? Är texten begriplig som helhet när vi kliver in i den? Att söka efter både deduktiv och induktiv sanning hjälper dem som står utanför den kristna tron att själva

reflektera över evangelierna och resten av Nya testamentet. Det är viktigt att vi som troende motstår frestelsen att försöka förmå andra att godta vad Bibeln säger bara "därför att vi säger det". Många behöver själva få studera Bibeln, ställa frågor, granska motiven och ställas öga mot öga med Jesus i Bibelns texter.

Jag minns när jag träffade en skeptisk icke-kristen för ett antal år sedan i Oxford. Han hade ställt många frågor om den kristna tron och hade funnit en del svar, men han var fortfarande osäker på vem Jesus verkligen var och om man kunde lita på källmaterialet om Jesu liv. Under det att han läste ett av evangelierna fann han att han ifrågasatte en del av undren men förbluffades över att några av Jesu tidiga efterföljare var fiskare. När han läste om hur dessa fiskare såg undren och följde med Jesus så blev han underligt berörd. När jag frågade honom varför, förklarade han att han kom från en skotsk familj som varit fiskare i många generationer. Han visste att fiskare var jordnära människor som inte var hemfallna åt hallucinationer eller skulle låta sig luras av falska under. Han avslutade med att säga: "Om fiskarna såg dessa under är jag övertygad om att de visste vad de pratade om. Jag känner den sortens människor – de skulle inte låta sig luras så lätt. Det räcker för mig." Detta är förmodligen ett av de märkligaste skäl till att vilja bli kristen som jag har fått höra. Men när han prövade evangelierna på jakt efter sanning och använde sitt förstånd och sin livserfarenhet, insåg han att berättelsen han läste inte bara var textmässigt begriplig. Den knöt an till verkligheten för honom personligen.

Läsarens ansvar

Ibland får jag frågan: "Du tror väl ändå inte bokstavligen på Bibeln?" Detta har blivit en allt viktigare fråga eftersom människor är rädda för fundamentalismen i den omgivande världen. Efter terrorattackerna den 11 september 2001 tror de att det är farligt om människor börjar tro på det som står i deras heliga skrifter. Att tolka en religiös skrift bokstavligt uppfattas som något av det dummaste och mest omdömeslösa man kan göra. Men det är givetvis viktigt att komma ihåg att

det inte är själva handlingen att tro på vad som står i en bok eller att tolka den bokstavligt som nödvändigtvis gör det farligt. Nej, det är bokens *innehåll* som avgör hur farligt det är. Vad finner vi när vi läser? Uppmuntrar boken till våld; inbjuder den till destruktivt bruk? Det kan inte vara ont i sig att tro på det som står i en bok – hur farligt det är beror på budskapet.

Hur besvarar man då frågan: "Ska man tolka Bibeln bokstavligt?" G K Chesterton fick samma fråga och svarade fyndigt: "Bibeln säger att Herodes är en räv, men det betyder inte att han har en lurvig svans och spetsiga öron. Bibeln säger också att Jesus är dörren, men det betyder inte att han är gjord av trä, är platt och hänger på gångjärn." Att hävda att en text kan ha betydelse och kan förmedla denna betydelse till en läsare eller lyssnare är inte detsamma som att helt och hållet frånta läsaren eller lyssnaren hans eller hennes ansvar att medverka i processen. Läsaren måste både ställa frågor om författarens avsikter och rannsaka sina egna motiv och reaktioner. Textens historiska sammanhang spelar in, liksom läsarens kulturella sammanhang.

Jag vill påstå att det är inskränkt att kategoriskt hävda att en text omöjligen kan ha och förmedla betydelse. Kristna begär inte att skeptiker troskyldigt ska godta vad Bibeln säger bara "därför att vi säger det", utan bara att de ska vara så pass öppna att de läser något av evangelierna och ställer frågor kring det, synar det i sömmarna och själva undersöker om innehållet verkar övertygande och sanningsenligt eller inte.